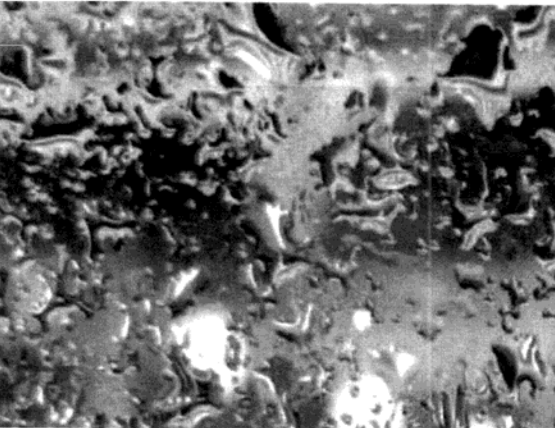

אבל למה לנו לדרוש בצרות יבשות של אחרים, כשהכנית הופכת להיסטוריה והאקופירים מהדהדים בריק העלוב? האם ידוע לכם ששוב, ברוטינה קבועה, יושבת לה וועדת חקירה ממלכתית ושואבת עדויות ממומחים המסבירים מדוע אין לנו מים?

החקלאים מייצאים מים לחו"ל

במשך שנים רבות נשען האתוס הציוני על החקלאות. האיכרים המיוזעים מיובלי הידיים היו לסמל ולמודל לחיקוי. מאז זרמו מים רבים בירדן והוא התייבש. החשיבה היום היא כלכלית קרה ופחות סנטימנטלית. במשך שנים טופחה החקלאות בגלל סוגיות לאומיות, כמו טיפוח התיישבות חקלאית באזורים מסוימים מסיבות אסטרטגיות או אידאולוגיות. החשיבה היתה ברורה, אם המדינה רוצה להקים יישובים באזורים מרוחקים ממרכזי תעסוקה כמו הנגב או הערבה, ואם היא רוצה לייצר אותם לייצור חקלאי, היא צריכה לספק להם את התנאים לעשות זאת - גם אם לעיתים המחיר כבד. גם כאן, המשמעות של הנחת קווים להולכת קולחין, הקמת מכונני טיהור או קידוח בארות היא בעיקר כלכלית ופוליטית.

עם כל הכבוד לשיקולים לאומיים, היום הכלכלה מדברת. קחו למשל את פרופסור הלל שובל, מומחה למשק המים וראש המחלקה למדעי בריאות הסביבה במכללה האקדמית הדסה. שובל סבור שהחקלאות במדינת ישראל צריכה לשנות את פניה בהתאם למצב המים. "אנחנו מקצינים כמחצית מכמות המים לחקלאות, למרות שהתרומה של החקלאות לחל"ג היא שני אחוזים בלבד".

בלי לחשוש, מניח שובל על השולחן הנחות ותפיסות חדשות, בהן מחזיק זרם גדול והולך של פקידים בכירים ואנשי אקדמיה. החקלאות במדינת ישראל, כך סוברים רבים, סימנה את תפקידה ההיסטורי והיא לא כלכלית יותר. לשיטתם, במדינה מדברית כמו שלנו, אין סיבה לספק לחקלאים מים זולים, שמבזבזים על גידולים וזיללי מים ובחלקם נשלחים לייצוא לאירופה ולמזרח הרחוק. המשמעות היא שמדינת ישראל מייצאת מים, ושהתשובה הכלכלית מהיצוא הזה לא שווה את האובדן הראשון במים שנוצר בגינו. "זה שיגעון לסבסד פרחים שגוזלים המון מים, ולייצא אותם לחו"ל, למרות שהתרומה של היצוא הזה לכלכלה היא שולית", אומר שובל.

לא רק הפרחים על הכוונת, גם פירות הדר, הפירות הנשירים, צמחי הנוי הכותנה ותפוחי האדמה - כולם צרכני מים גדולים, וחלקם הגדול מיועד לייצוא. "בנונת צריך לגדל באפריקה ולא בישראל", אמר בעבר המדען הראשי של המשרד להגנת הסביבה ד"ר ישיעיהו בראור. לדבריו, לחקלאות יש חלק חשוב מאין כמותו בהנאת פירות וירקות ובחזוקת הקשר של האדם אל הארץ, אבל "מדינת ישראל נמצאת היום במצוקת מים משכבית", והמצב ילך ויחריף אם לשפוט על פי ההערכות שפירסם המשרד לשנים הקרובות. "צריך להסתכל על תכנון אסטרטגי, גם בחקלאות וגם בתחומים אחרים. צפי שיהיו פחות ופחות מים לחקלאות וכאן נשאלת השאלה מה טוב לארץ הזאת - ולא דווקא לחקלאות", אמר בראור.

"יש גידולים שאין להם הצדקה", אומר אסף ינאי, מומחה לקרקע ומים. "אם מדינת ישראל רוצה להציל מים, היא צריכה להתערב ולעודד מעבר לחממות בדרום. אין הצדקה לגידול מטעים בדרום הארץ".

האם החקלאים אכן אשמים במצבו של משק המים? המחלוקת על כך יכולה למלא את הכנרת. מדינת ישראל

צורכת מדי שנה כ-2 מיליארד מטרים מעוקבים של מים, כשמחציתם מיועדים לחקלאות. אבל רוב המים לחקלאות הם מים מושבים - כלומר מי שפד"ן, מי קולחין או מים מליחים. ובכל זאת, כאשר מתריעה רשות המים על חומרת המשבר, שב ומופנה הזורק לעבר החקלאים והמים השפירי ים שהם צורכים.

נציג החקלאים בלייר, רואה את משבר המים דרך חצי הכוס המלא בקולחין. למדינה יש מול, לדבריו, שהחקלאים הם אנשים אחראים. "לו החקלאים היו פחות אחראים, המשבר היה גדול יותר. מי שעשה שינוי ים בהתאם למצב בשנים האחרונות היו החקלאים", הוא מדגיש שהחקלאות החזירה

בעשור האחרון למערכת הארצית כ-310 מיליון מ"ק מים על ידי השימוש שלה בקולחין. כמו תמיד במדינת ישראל, השיטה אשמה. חקלאים טוענים כי המים לחקלאות מחולקים למכסות שנתיות ולהקצאות חודשיות, שמטרתן לנסות לתכנן ולווסת את צריכת המים. בעיתות משבר, החוק מאפשר לתת פחות. משטר מכסות המים בעייתי ולא מעודד חיכוך במים - שיטה זו מעודדת בזבז מים משום שחיסכון של החקלאי עלול להביא קיצוץ במכסה של השנה העוקבת. בקיצור, סכסכת נענשת!

"אם לא ניצלת את כל המים שלך, אתה תקוצץ בשנה הבאה", אומרים החקלאים בועם. מצד שני: "ההיגיון אומר שאם אתה לא משתמש יקצוץ לך את המכסה", אמר בעבר יוסטה בלייר, מוזכר התאחדות החקלאים. לדבריו, המים לא הולכים לאיבוד כי יש להם דרישה במקום אחר ואם חקלאי אחד לא משתמש בכל המים, לגיטימי להעביר את ההקצבה למישהו שזקוק להם. כשקווי המים הקולחים לא מגיעים לכל החלקות החקלאיות, אין לחקלאים ברירה ולמרות מחירים היקר להשתמש במים שפירים. "קו לוקחים בהתאם לכיס", אומר נעים נפתלי חקלאי ממושב נגה, "אם המדינה תתערב ותיתן סיוע קטן להנחת קווי מים, החקלאים ישתמשו פחות במים שפירים".

אז האם החקלאים הם הרעים או הטובים בסיפור הזה. "החקלאות איננה אויב של הסביבה" אומר פרופ' אלון טל מאוניברסיטת בן גוריון. "זה נכון שהיא רק שני אחוזים מהחל"ג, אבל היא מספקת 80 אחוזים מהמזון במדינת ישראל ועם כל הכבוד להייטק, אנשים לא אוכלים לא ממשבים ולא תוכנה. יכול להיות שיש פה ושם עוד חלקות שעדיין מבזבזות קצת מים, אבל להפוך את החקלאות להיות הרשע, אחרי כל השנים של השיפור. זה פשוט לא דבר נכון לעשות. מעל לכל, אין ספק כי יש צורך דחוף בשינוי מערכת של הגידולים החקלאיים. על החקלאים להפנים כי אירופה היא ממש לא כאן, והגידולים וזיללי המים, כמו הדרשא והפרחים האירופים, הם וזיללי מים ולא מתאימים לאקלים הישראלי.

של בניין חדש בישראל. בעבר הוכנסו המרזבים לרשת הניקוז העירונית, כך זרמו מי הגשמים שעל הגגות היישר אל הביוב. כיום מחייבות התקנות לחבר כל מרזב לגינה, כך המים מחלחלים למי התהום, במקום להתבזבז ולהתחמם זג עם מי הביוב.

עמוק מתחת לכביש: פחת מים

עם כל האופוריה והמחמאות העצמיות על אי ביובו וניצול של מים, עדיין קיימים במדינת ישראל כיסים עמוקים של ביוב. כך למשל ברשויות המקומיות. הכירו את המושג "פחת מים". מדובר בהפרש בין כמות המים המדודה בכניסה לרשת העירונית, לבין כמות המים המדור דה ביציאות מהרשת העירונית לצרכנים.

פחת המים מהווה אינדיקטור למצב תשתיות המים, רמת תחזוקה, איכות ניהול מערך המדידה, הגבייה וכמ"ר יות המים ההולכות לאיבוד. לאינדיקטור זה חשיבות רבה, לאור מצוקת המים בישראל.

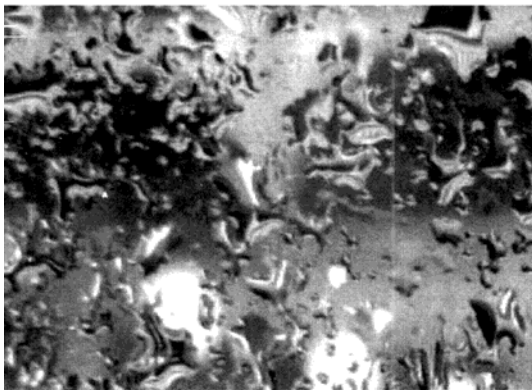
פחת מים סביר הוא של שלושה, ארבעה ועד חמישה אחוזים. גם כאן מדובר בפונקציה של עלות/תועלת. אפשר תמיד לתחזק טוב יותר את מערכות הניקוז וההובלה, ניתן לשפץ ולתקן בלי סוף, להתקין אבטחות טכנולוגיות כאלה ואחרות, אולם העלות היא עצומה לעומת הרווח הועם. הפחת המועזי המקובל, הוא של 5 אחוזים. הוא נובע בעיקר ממסיות מהתקן המותר במדי מים. פחת מים בין 10%-5% הוא פחת סביר מאוד, אם כי עדיין יכול לנבוע ממדידה לא מדויקת ונזילות ברמה סבירה. פחת של 10%-15% מעיד על רמת תחזוקה נמוכה ופחת העולה על 15% מעיד על חוסר ניהול וחוסר משמעת ברשות.

"שישים וארבעה מיליון קוב מים אוברים במדינת ישראל בשנה אחת, בגין פחת מים ברשויות המקומיות", אומרת "לידת נאמן" ד"ר אופירה אילון ממכון שמואל נאמן בטכניון. לצד הדליפות בצנרת העירונית, מדובר גם בחוסר ניצול של ביו מטהר להשקיה. שימו לב, כמות המים המתבזבזים להם להנאתם, גדולה יותר מכמויות המים שמדינת ישראל מתפילה בשנה!! את הנתון המקומם הזה, הגישה ד"ר אילון לוועדת החקירה הממלכית לניהול משק המים.

הנה, רשות מסוימת ורכשת מחברת מקורות X קוב מים לשנה, היא מוכרת לתושבים כמות של Y מים, (כמות שקטנה הרבה יותר מ-X). לאן נעלמים המים הזורמים במערכות ההובלה ברשויות המקומיות? ובכן, חלק מהם דולפים דרך חורים וחיבורים בצנרת ופשוט נעלמים. כמויות מרשימות של מים שהולכות לאיבוד, לא נמדדות. עקב אי דיוק של המונים. ולעיתים נערכות סביב המים עיסקאות בכלל לא רעות. ישנן רשויות שמשקות במים הללו גינוני ציבוריות, ללא הליך מקדים של מניית מים. כמות מסוימת זורמת לשירותי הכבאות. ערים מסוימות משגשגות תופעה של גניבת מים, כך ברעננה, אנשים התחברו לקו העירוני וצרכו מים בחיני חיסם.

על פי הנתונים הרשמיים, מדינת ישראל ממוקמת בין המדינות עם הפחת הנמוך ביותר. לדוגמה באנגליה, פחת המים עומד על 30% ובגרמניה - 20%. אולם למעשה, הנתונים הללו לא משקפים את המציאות במדינת ישראל; פחת המים בשטח גדול בלי שום קשר לנתונים היפים.

כמו בסעיפים רבים בארץ הזו, קיים הנתון הרשמי והאסטי, וקיים הנתון האמיתי והמחודל. ישנן רשויות מקומיות ששיעור המים שהולכים לאיבוד בדרך לברזים, מגיע לעשרים וחמישה אחוזים מכלל הצריכה!! בכמת ציט מהרשויות, כך מצוין הדו"ח, שיעור אובדן המים גבוה מהמקובל במרבית המדינות המפותחות. הרשויות בארץ מדווחות על פחת מים שנע סביב

טוחנים מים בדרך אל הקלפי

איך זה שבמדינה בה חיים ופועלים טובי המומחים בנושא המים, איך זה שקיים כשל קולוסלי בנושא? הפתרון המיידי החביב במדינה הזו, הוא כמובן הקמת וועדת החקירה הממלכתית לבדיקת משבר המים. בהצגה הזו כבר היינו, ושוב מזמינים אותנו לצפות בה. הוועדה בודקת בין השאר את הכשלים שגרמו לאי ביצוע של המלצות ועדות מקצועיות שונות, ואת התעלמות הממשלה בנושא.

כלומר, בתיאוריה אנחנו טובים מאד, למה טובים? מעולים! הבעיה היא בביצוע, כאן הציון הוא "כשל". המדיניות האופיינית למדינת ישראל היא כאן ועכשיו. ממשלות מדינת ישראל לרורותיהן קיבלו שורת המלצות יעילה ומגובשת, הן פשוט לא יישמו.

"בעקבות מספר שנות בצורת התרוננו המאגרים הטבעיים, ולא נוצרו מקורות מים אלטרנטיביים", אומר ל"יתד נאמן" ד"ר יוסף דרייזון, מומחה למים. "כולם ידעו שהקטסטרופה תבוא, דיברו על התפלת מי ים, על יעדים ברורים, אולם בגלל שיקלי סדרי עדיפויות צרים ומידיים, נמנע הפיתוח ההכרחי". כך למשל הקמת מתקני התפלה שכל המומחים תמכו וכל הממשלות אישרו, בגלל סיבות בלתי רלבנטיות, הם נידחו ויצרו ואקום יבש שמביא את מדינת ישראל למצוקת מים.

זבולון אורלב, שיש את הקמת הוועדה, טען, כי "משבר המים נובע ברובו ממחדלים חמורים של ממשלות מדינת ישראל לרורותיהן, שהעדיפו שיקולים כלכליים מידים ומנעו בכך את ההשקעות הדרושות בהקמת מכוני התפלת מים, שיקום האקופירם וקידוחי מים, תוכנית חיסכון במים אפקטיבית והשבת מי קולחין".

יש לתכנן תוכניות לטווח של חמש עשרה שנים קדימה, לאמוד את הצריכה, לחלק את האספקה בין קולחין להתפלה. ולא להחליט שבגלל שנה גשומה אחת, כל התוכניות בטלות ומבוטלות. כשהוקמה הוועדה, האשים את שר התשתיות דאז, פואד בן אליעזר, את נערי האוצר בכל המדורים. "לא רק שאני לא מתנגד להקמתה של ועדת חקירה לכישלון המדינה בהספקת היצע המים המותפלים, אני עומד על כך שהוועדה תקום ותסביר לכולם מה קומץ פקיד אוצר, מוכשרים ככל שיהיו, מסוגלים לעולל למדינה שלמה", אמר בן אליעזר בדיון. "אני רוצה שהוועדה תקבע חד משמעית מי אשם ולמה, שכן הפקידים משתנים אבל הקונספציה נשארת - תמיד לראות הכל דרך החור שבגורשו ודרך שנת התקציב", הוסיף.

לא רק נערי האוצר אשמים, לדעתם של המומחים, משבר המים נובע מניהול לא נכון של משק המים. נכון, במשך השנים נעשו שינויים מבניים רצויים. כמו הקמת רשות המים שהחליפה את נציבות המים. ולא מדובר בעניין סמנטי. ד"ר דרייזון מסביר כי הקמת הנציבות הכניסה תחת קורת גג אחת את כל הגופים העוסקים בתחום. כך הוכנסו לנציבות המים הגורמים הרלבנטיים מהמשרד להגנת הסביבה, תשתיות, אוצר, פנים, בריאות, חקלאות ועוד.

ההליך הביא לתיאום קבלת ההחלטות. בעוד שקודם לכן ריכוז כל גורם את מדיניות המים על פי נקודת המבט הצרה של משרדו, הרי שהתיאום איזן בין האינטרסים השונים.

שינוי נוסף שקידם את משק המים היה שינוי חוק המים. ד"ר דרייזון: "חוק המים מאפשר לנציבות המים לקבל החלטות ותקנות שמאפשרות ניהול, ללא צורך בחקיקה של הכנסת על וועדותיה והצבעותיה" למשל, נושא של שינוי תעריפים שיעודד אי ביובז מים, הצריך בעבר הליך ארוך של חקיקה והצבעה בכנסת. חוק המים הנוכחי מאפשר לנציבות להעלות את מחיר המים במקרה של ביובז, כמו השקאת דשא ועוד.

אולם למרות הכל, ישנם בקיעים חמורים בניהול משק המים. כך למשל, המינוי של מנהל רשות המים הוא תמיד מינוי פוליטי, לא מינוי מקצועי. ד"ר מיכלסון: "לדעתי, מנהל רשות המים חייב להיות מינוי מקצועי, בעל כושר מנהיגות, יכולת קבלת החלטות וכוזו שאינו כפוף למפלגה כזו או אחרת או לפוליטיקאים מסוימים".

לא ייתכן שאת משק המים ניהלו פוליטיקאים ועובדי מדינה, שהם ביורוקרטים בנשמתם, ד"ר מיכלסון: "רק וועדה של טובי המומחים, בלתי תלויים, שיגיעו מכל המקצועות הרלבנטיים, (גיאולוגים, הידרולוגים, כלכלנים, מהנדסים ועוד, רק היא תוכל לנהל את משק המים במקצוענות".

הבעיה האמיתית היא, שכל מינוי הוא לזמן שאל של שנתיים מקסימום. במדינה בה מקבלי ההחלטות מתחלפים בקצב של שיטפון, והממשלות מתחלפות בקצב צונאמי, קשה לגבש מדיניות לטווח ארוך.

את השיקול הלאומי, ראשי עיריית עפולה ואום אל פאחם, לא מתעניינים בסקנדל הלאומי של המדינה המתבישת. הם רואים לגנז עניינה רק את הצרכים של העיר שלהם. אפשר להבין אותם, כל ראש רשות דואג לעצמו, לעירו והוא ממזער נזקים הקשורים אליו. איש לא דורש מראש עיריית שפרעם לדאוג לכל מדינת ישראל. הנושא הזה חייב להיות מטופל ברמה הלאומית, על ידי מקבלי החלטות וקובעי מדיניות כלל ארצית. ישנן קבוצות אור באפילה. כך למשל רשויות שהצליחו ליעל את ניצול המים שלהן; בעיריית רעננה צימצמו את פחת המים לשיעור של פחות מ-5 אחוזים. גם בחיפה נקטו פעולות למניעת אובדן מים, והורידו אותו לשיעור שנע בין 7 ל-8 אחוזים. בנתניה הותקנה מערכת מים חדשה והפחת ירי בבת אחת בשיעור של כ-50 אחוז.

דוגמה מצוינת לסיבות למוטיבציה של הרשויות המקומיות לצמצם את הפחת במים, אנחנו לומדים מתאגיד הגיחון. מגמה עיקרית של הגיחון היא העמקת הגבייה. "פחת המים בירושלים נאמד בכעשרה אחוזים, והוא נחלק לשתי קבוצות עיקריות", אומר ל"יתד נאמן" אהרון רוזנב, רג, "מסנכ"ל מים בחברת הגיחון. "מחצית מהמים נזולים לקרקע בגלל בעיות הנדסיות, ומחצית מהמים נעלמים מעינינו

העשרה, שנים עשר אחוזים. זאת למרות שהפחת האמיתי עלול להגיע לשלושים ושלושה אחוזים!!! את שאר האחוזים הן מנגלות על סעיפים אחרים, כמו גינון. הכל כדי לא לשלם קנסות כבדים.

בקיצור, במדינת ישראל הצמאה והיבשה, בה מדברים כל העת על קטסטרופה של מחסור במים, במדינה הזו הולכת לאיבוד רבע מכמות המים שקונות הרשויות. מדובר במים יקרים שנשאבו מאקופירם ומהכנירת, שעברו כלוריציה, סינון וטיפול, שהושקע בהם הון עתק; המים הללו זורמים לאבדון.

במילים פשוטות, פחת מים הוא למשל מעיין עצמאי הפורץ ברענונות מציור החביב עמוק בבטן האדמה. פלגים פלגים זורמים להם מתחת לכביש, ומפכים היישר אל מערכת הביוב העירונית.

ביבזז לא פוטוגני

ומה עם ביבזז המים? למה הנושא לא כואב למקבלי ההחלטות ברשויות? ובכן, את הרשות ממש לא מעניין שכמות של חמישים מליון קוב מים, היא אותה כמות המצריכה הקמת מפעל התפלה. מרבית הרשויות לא רואות

נו, בגלל בעיות מדידה. מדי המים הקיימים כיום והמותקני ים בבתי האזרחים, לא מסוגלים למדוד נזילות מזעריות". שימו לב: מחצית מהפחת העירוני, מחצית! הוא ממים הנזולים בכמויות קטנות, והם בלתי ניתנים למדידה. כך, הנזילה ההיא בגלל החור שבגומי המטבח, הטפטוף המעצבן מהברז בחצר, כולם נזילות מזעריות שקשה לתמוך אותן ואנחנו, התושבים, לא משלמים עליהן. "קחו למשל נזילה קטנה בניאגרה", מרגים רוזנברג, "הנזילה הזו לא נמדדת במד המים הרגיל, ומדובר במים שהעירייה משלמת עליהם טבין ותקילין והיא מעבירה אולם לתושב, אולם הם הולכים לאבדון ואיש לא משלם עליהם".

הגיחון מטפלת בשתי הבעיות הללו. היא משקיעה בתחום הנדסי, כל הצנרת בירושלים עשויה פלדה ומוגנת בבטון. כך מנסה התאגיד לצמצם את הפער בין כמות המים אותה קונה הרשות, ובין הכמות אותה היא מוכרת לתושב ים.

לצד זה, נוקט התאגיד בכל האמצעים כדי לגרום לנו, האזרחים, להרגיש עמוק בכיס, במקום כואב, את מחיר המים המבוזבזים. טיפה לטיפה מצטרפת לחשבון גדול. הרשות המקומית מעוניינת שכל אזור ישלם על כל טיפה. זו הסיבה שחברת הגיחון החלה בהתקנת מדי מים חכמים ורגישים, UFR.

כאן בא לידי ביטוי ההבדל החד בין האינטרס הלאומי והאינטרס של הרשות המקומית. מטרת העל של מדינת ישראל בנושא המים, היא לא העמקת הגבייה, אלא החיסכון במים ומניעת הביובז. מטרת העל של הרשות המקומית היא צמצום הפחת העירוני, (אי שלום קנסות והוכחה על עמידה ביעדים), ובעיקר, העמקת הגבייה.

רוזנברג מסביר שכשהאזרח יחוש את מחיר המים על בשרו, וילמד שגם נזילה פצפופת עולה לו כסף, הוא ינקט באמצעים וישקיע כדי למנוע את הנזילה הזו. ואז כולם ירווחו, גם הרשות המקומית שתפוצה על עלות המים, וגם המדינה שתהנה מחיסכון במים.

המצב שונה ברשויות קטנות, החסרות יכולת כלכלית לתחזק את מערכות המים והביוב. במועצה המקומית גדרה, לדוגמה, שם הפיקוח על מערכות המים נעשה בצורה דינית בלבד, פחת המים כמעט הוכפל בחמש השנים האחרונות.

הר"ח שהוגש לוועדה מטעם ד"ר אילון, מציין כי באמצעות האמצעים הטכנולוגיים הקיימים היום בשוק, ניתן להציל לפחות 30 מליון מ"ק מים שפיריים. ומעל לכל, יש להודות כי הקמת מפעל התפלה היא פוטוגנית פי כמה מטיפול בפחת מים עמוק מתחת לאדמה. תמונה בה מקבל החלטות מצולם כשהוא גוזר סרט של מפעל התפלה, מחמיאה פי כמה מדישרוש בצניור תת קרקעי ואיתור של נזילה מעצבנת ובלתי אסטטית. ויותר מזה, קל פי כמה לגייס מימון לפרוייקט כמו התפלה או אפילו הקמת מאגר, מגיוס משאבים לתחזוקה שוטפת של החלפת מונים ישינים, גילוי ותקין דליפות מצנרת ומניעת גניבות מים.

שופכים מים במו ידינו

כשמעמיקים ומחפשים ביובזי מים, מוצאים אין סוף סיפורים קפקאיים משעשעים למדי. ואולי משעשע היא לא המילה הנכונה, כשמדובר באחלת יד המעורבת בפשע אמיתי.

כך למשל, בגליל המערבי ישנם מי קולחין בכמות רבה, נו, למה לא משתמשים בהם? או מדובר בעניין פשוט של מערכות הולכה שלא הותקנו. באין מערכות הולכה המים נזורים לים. יפה לא?

"התבשרנו שמקורות מבצעת קידוחים למי תהום, זאת כדי לספק מים למערכת", אומר ד"ר מיכלסון. חלפו חמש שנים, הקדיחה הסתיימה, אלא שהקידוח לא חובר למערכות הולכה של מים, וגם חשמל לא הותקן שם. איך יכול להיות שהכל עומד במשך חמש שנים, בלי פעולה וללא ניצול, רק בגלל מחסור בציוד? לשם השוואה, במגזר הפרטי, היה הפרוייקט מצויד מקסימום בתוך שנה. "זהו מחדל עצום של חברת מקורות", אומר מיכלסון.

לצד המחדלים הללו, ישנם מקורות מים שהם פשוט לא מנוצלים, כך למשל באיזור אלוני הבשן בגולן. מי התהום שם הם מחוץ למאזן המים של מדינת ישראל, ובאין ניצול הם מתנקזים טבעית לסוריה. ישנם מקומות בהם מי התהום מלוחים, אולם אפשר לתפוס את מי המעיינות במעלה הזרימה, עוד לפני ההמלחה. (כך במעיינות פשחה).

נוכל להכביר בעוד ועוד ביזבוזים וחוסר ניצול, אולם עד שלא ישתנה הניהול של משק המים, (על כך בקצרה, במסגרת), עד שימונו אנשי מקצוע חפים משיקולים פוליטיים, תטבע ישראל בביורוקרטיה ופוליטיזציה.